"هێمن"
لە زاری
"هەژار" ەوە
لە کتێبی
چێشتی مجێور دا

ئامادەکردنی/ زریان سەرچناری

2017

(باسی منداڵ) لە خانەقا لەگەڵ هاوتەمەنێکی خۆمدا بوومە ئاشنا، ناوی"حەمەدەمینی شێخولئیسلام"و پوورزای منداڵە شێخەکان بوو. ئەویش دەبوایە بۆ بەرەکەت دەرس لای مامۆستا مەلا سەعید بخوێنێ و لە ماڵی شێخ بژی، نازانم ئەو زیرەکتربوو یا من؟ بەڵام ئەوەندە دەزانم لە دەبەنگی و هیچ فێرنەبووندا، درۆزنیش فەرقی نەدەکردین. هەر دووکمان وەك یەك دارکاری دەکراین و بەقەد یەك بەر جنێو دەدراین.

تەنیا فەرقێکمان کە هەبوو، ئەو بۆ نەگبەتی شیعری دەگوت و خۆی لە من بە هونەرمەندتر دەزانی. بەڵام شیعری چۆن؟ یاخوا بە نسیبی دوژمنانت نەبێ!

من لە بە غیلیا گاڵتەم بە شیعرەکانی دەکرد. ئاخری هەر وازی نەهێنا و لە دوارۆژدا بوو بە شاعیرێکی هەرەبەرز و بە ناوی "هێمن" ناوبانگی دەرکرد.

کاری هەرەگرنگمان ڕاوە دووپشك، دزی باغان، مریشك دزین لە ماڵی شێخان و هەزار بەدفەڕی و کاری نالەباری دیکە بوو.

(سەرەتای بوون بەشاعیر) بەرە- بەری زستان بوو، چووبوومە شار و سەرم لە کۆبوونەوەی برادەرانی حیزبی دا. تێگەیشتم کە کاك هێمن هێندێك سروود و شیعری بۆ نوسیون. چەند شیعرێکی شاعیرانی عیراقیشیان پەیدا کردبوو، گوتیان زۆرمان نیاز بە شاعیر هەیە کەلە

ئینتشاراتی خۆماندا بەرهەمیان شاندەین و زۆر گرنگە، من هیچ دەنگم نەکرد، کە ها تمە دێ، بیری خۆم هەڵگووشی و توانیم قەسیدەی "عەقڵ و بەخت" درووسکەم، بەڵام زۆر دڵ کرمێ بووم کە ئاخۆ بە کار دێت یان نا؟

(لە پاش تەرك كردنی قومار) دوای چەند ساڵێك كە "**هێمن**" ژنی دێنا و من برازاوا بووم، شەو لێفە بۆ میوانان كە یەكجار زۆر بوون و حیسابی ئەو هەموانە نەكرابوو، زۆر كەم بوو. بابی **هێمن** گوتی: بەو شەوە چارەی نوێن چۆن بكەین. گوتم: ئیجازە بدە من دەیكەم، تۆ بچۆرەوە ماڵ. پەڕی قومارم هێناو خەڵكم بە قومارەوە سەرگەرم كرد، تا بەیانی كەس لێفەی نەویست و نەنوست. خۆم شتێكم دۆڕاندبوو، بەڵام نە زۆر. جگە لەو جارە، تازە هەرگیز دەستم بۆ پەڕی قومار نەبردەوە و لەو بەڵا گەورەیە خۆم ڕزگار كرد.

(باسی ڕوسیا) لامان وابوو هەر ئەوان ئازادمان دەكەن و دەمانكەنە دەوڵەت. جا ئەوەندی لە توانادا بوو، بە پەخشان و شیعر بە ڕووس و باڵشەویكیمان هەڵدەگوت، بەزم بەزمی من و **هێمن** بوو كە سەروبنی قسەمان سڵاوەت لە دیداری ستالین و دوعای بەخێر بۆ سەركەوتنی ڕووسان بوو.

(بون بە شاعیری میللی)بۆ جاری دووهەم قازی دەگەڵ چەند كەسێكدا چوونە باكۆ، لێیان پرسیبوو: چۆنە شاعیرەكانتان دەگەڵ خۆت نەهێناوە؟ ئێمە زۆرمان ڕێزی شاعیران لەبەرە، ئەمەش زۆر بووە مایەی دڵخۆشی من و **هێمن** و قازیش نازناوی (شاعیری) میللی لە هەردوكمان نا.

-جا با لێرە وچانێك بدەین و چەند كورتەباسێك بكەینە شەوچەرە:

لەسەرەتای كۆمەڵەوە تا بڕانەوەی، **هێمن** و من بە ناوی دوو شاعیری میللی، گوێ بە گوێوە و زۆر برایانە و هەمیشە پێكەوە شاعیری هەموو مناسەباتی خۆش بووین، لە كوێ جێژنی نیشتمانی گیرابا یاد و بیرەوەری پیرۆز كرابا، ئێمە دەبوو شیعر ئامادە كەین و بیخوێنینەوە. لە مناسەبەتی هەوەڵ ئاڵا هەڵكردنی جمهورییەت لە سابلاغ، لە ئاڵا بردنە بۆكان و زۆر جێگەی تر، وێڕای شاعیرانی تر شیعرمان دەخوێندەوە، پێكەوە دەژیاین و لە برا لێك نزیك تر بووین.

(به ئەمەکی هێمن بۆ هەژار) تەنیا برایەك کەلە بیری نەچووبووم کاك هێمن بوو، لە جەنگی سەرباز و عەشایر ڕۆژانە لە ناو شاردا ماڵ و منداڵەکەمی بردبووە گوندی شیلاناوێ و لە خەتەر پاراستبوونی، کە دوی ئێمە ئاغایانی کوردیان بردبوونە تاران "شا" پرسیبووی: ئەو هەژارەکە چی لێهات؟ حاجی بایزاغا گوتبووی: قوربان ئێمە کوشتمان...

دوای هەڵاتنەکەم لە بۆکان، عەولاغای مەحموودئاغا جنێوی بە کوێخاکەی دابوو کە: دڵی پێنج قرانی فیشەکێکتان نەهات هەژار بکوژن...

-چاوم بە "مەدینە گولگوون" کەوت کە لە تەورێز کیژۆڵەیەکی جوانکەڵە و شاعیر بوو، من و هێمن دەماننناسی، ببوە ڕەشکێکی زۆر دزێوی کنجاوی.

(باسی ڕوسیا) ئێستاش ستالین هەر بە بێ خەبەری ماوە تا مردووە، ئای بە کلکی خێویەوە! وا دیارە من و مام هێمن کەری تەواو بووین: نە ستالین زانیویە چییە حاڵمان و نە فەرموویەتی: "پەمان پرسیسکی، کوردسکی خەرەشۆ" فارس خرا پە و کورد باشە! ئێمە لە عیشقا سووتاوین و مەعشووقە ئاگای لە مەحموودی بێ زەواد نەبووە...

(باسی یەکبینینەوە دوای دابڕان) بەهاری 1968 بوو، خەبەریان دامێ کە "هێمن" و چەند کەسێك لە لای قەڵادزەوە هاتوون و ئێستە لە تەرەفی ماوەتن، هەر خەبەرم دەپرسی و دەستم پێ ڕانەدەگەیشتن، گوتیان هاتوونە ناو دەشت و بەرەو "وەسان" چوون. دەگەڵ پێشمەرگەیەکدا کەوتمە پێوشوێن، لە گوندی وەسان لە ماڵە سەیدی خزمم پرسی، گوتیان چەند لاوێك و سەیدێکی ئیختیاری زۆرپیر شەو میوا نمان بوون و چوونە دۆڵی باڵەییان.

لە گوندی "قەڵاتێ" توشیان بووم، ئای لەو خۆشییە! لە پاش بیست و سێ ساڵ دووری، مام هێمنم دیتەوە. بەڵام سەید ڕاستی دەکرد ببوە ئیختیار.

جاوەرە چەنە لێدەو باسی دەردی دووری بۆ یەکتر هەڵڕێژە و شوکری خوابکە کە سەرمان گەیشتەوە یەك، سبەی ئەو ڕۆژە بزنێکم کڕی و ئەو دوو جەمەی ترمان پێ ڕابوارد، دیاربوو

هاوەڵەکانی کە حاجی شێخ عەولای کولیجە و خالیدی شێخ ڕەحیمن، دەڵە-دەڵیانە بڕۆنەوە، قەرارمان دا کە ئەگەر ئەوان ڕۆیشتنە یەکتر بگرینەوە و پێکەوە بژین، زۆری نەبرد کە "**هێمن**" هاتە شیناوێ و لە ژورەکەمدا تەختێکی دانا و بووینەوە هاودەمی هەمیشەیی.

(باسی شاعیریەتی هێمن) من **هێمن** پێ لە هەموو شاعیرانی کورد شاعیرترە، بەو شەرتەی بۆ خۆی شیعری نەخوێنێتەوە! شیعرێکی بۆ خوێندمەوە لە سەر شۆڕشی نوسیبوو، لای وا بوو باش نییە، لێم وەرگرت و لەسەر ڕادیۆ خوێندمەوە، زۆریان پەسەند کردبوو، تەنانەت خۆی دەیگوت تا تۆ نە تخوێندبۆوە نەمدەزانی هێندە شیعری چاکە! کە خەبەری هاتنی **هێمنم** بە مەلامستەفادا، زۆری پێ خۆش بوو، ڕایسپاردم تا مومکینە خزمەتی بکرێ و دڵی ڕابگرن.
ژورەکەمان سەرەڕای تەنگی و تاریکی، ئەوەندەی مشك هەبوو شەوانە خەومان لێ حەرام بوو، بە کۆمەڵ مشك ڕمبازییان تێدا دەکرد، شەوانە لە پاش کاریش چرازەنبووریمان نەدەکوژانەوە کە مشك بە ڕووناکی کەمتر دێنەدەر، بەلام خرمە و ڕمبەی مشك دەوەدا نەبوو، ڕۆژێك دەمنوسی خرتەخرتێك لە نایلۆنەوەکەی بن میچ دەهات، لام وابوو بارانە لێی دەدا. **هێمن** گوتی: کوا گۆچانەکەت؟ ئەوە مارە بیکوژە! مارێکی جنجیری درێژ کەوتبووە سەر نایلۆنی بن میچ، بەحاڵ دەیتوانی بڕوا کە نایلۆنەکە لووس بوو، گوتم کاکە ئەوە بولبولی خۆمە نایکوژم! مار هات تا خۆی لە نایلۆن خەلاس کرد و لە دیوارەکەدا نیو میترێك لە بەرەوژووری جێ سەرم لە تەختەکە، چووە کونێکەوە. **هێمن** دەڵێ بیکوژە! دەڵێم نایکوژم. گوتی: یاخوا ئەمشەو پێتەوە بدا، وەك ڕەشکە کا هەڵتئاسێنێ!
با بەمنیشەوە بدا!
تا ڕۆژی دووەم مارمان نەدیت. چارێك سەری دەرهێنا، نەخێر ئێمە سەیری ناکەین، وردە وردە سامی شکا، هاتە دەر، چووە بن میچ، زیکەی لە مشك هەستاند. هەی جانمی تاژیە جنجیر! دەی مشك ڕاوکە! قەت مشکی بنمیچ نەما. ئەمجا بۆیان هاتە خوار، لە بەرچاوی ئێمە ڕاوی مشکی دەنا و دەیگرت، خوا وەتحەسێنێ، قەت تاقەمشکێکی بۆ دەرمانیش نەهێشت، ورکە نانمان بۆ دەرشتە بن تەخت، کرتەکرت دەیخوارد، دەچووە ئاو خواردنەوە و دەهاتەوە

ماڵەکەی خۆی لە پشت سەرم، زۆر لە مێژ ساڵە بڕوام وایە هیچ مارێك ئەگەر ئازاری نەدرێ زیان نادا، ئەو مارە بڕواکەی منی ئیسپات کرد، ببوە پشیلەیەکی پاکی خۆشەویستی بێ پیسایی و میاومیاو.

-باسی ژیانی ئەو ڕۆژانەی شێناوێ، هێمن لە پێشەکی شەرەفنامەکەدا جوانی نوسیوە، چەند جارێك لە شیناوێ زۆر پیس بۆمباران کراین و سەلامەت دەرچووین.

-مام هێمنم لێ دوور کەوتەوە کەلە گەرما و مێشوولە خۆی ڕزگار کا و بەرەو کوێستان چوو.

-هێمن ددانەکانی دەستکرد بوون، دەیگوت: ددانم زۆر مابوون، دوکتور ئەبریشەمی لە سابلاغ گوتوویە شاعیری وەك تۆ بە قیمەت حەیفە ددانی خراپ بن! کێشاویەو ددانی بۆ دروست کردووم! بەڵام چۆن ددانێك؟ هەمیشە لە گیرفانیدا بوون! دەمی نان خواردن لە دەمی دەکردن و پاش نان خواردن بە بێ شوشتن دەیخستنەوە گیرفانی، لە قسەدا هەر پلتەی دەهات.

ڕۆژێکی زستان هەوای ئاغایەتی قەدیم هەڵیگرت، دەگەڵ سولەیمان چونە ڕاو، زۆر گەڕابوون کەروێشکیان دەست نەکەوتبوو، پاش نوێژ هاتنەوە، لە پڕ هێمن کوتی:

-ددانم لە کێو بە جی ماون بڕۆن بێننەوە!

-کاکە بەفر چۆتەوە، ئەو هەموو دنیا گەڕاون، چۆن دەبینرێتەوە؟

-نەخێر هەردەبێ سولەیمان بچێ لێیان بگەڕێ!

-مام هێمن تۆ بڵێی لە ژوورەوە بەجێت نەهێشتبێ؟!

-ئا ئا شێتم؟! یاڵلا سولەیمان تۆ بچۆ کێو! یەکیش بچێتە گەلاڵە، کۆنە دەستە ددانێکم لای حاجیەحمەد هەیە بۆم بێنێ!

بەڵێ بچن...

خۆم چومە ژوور، ددان لە بن سەنیریدا بوو! هێنام و هەرام کرد، وەرنەوە دان دۆزرایەوە!

شەوێك لە سەر جێ ڕاکشابووم، مام هێمن و چەند پێشمەرگەیەك لە سەربان نوستبوون، دیتم گڕەئاگرێك بەرز بۆوە و کوژایەوە، پرسیم چییە؟ گوتیان هیچ نەبوو، بەیانی زانیم هێمن جغارەی بە دەستەوە خەوی لێ کەوتووە و لێفە ئاگری گرتووە و مام عەلی کوژاندوویەتیەوە!

پێویستە ئەمەش لە هێمن بگێڕمەوە:

کاتێ هەوەڵجار گەینەوە یەك، شەوانە حەبێکی خەوی دەخوارد کە دەمێکە ئەگەر شەوانە نەیخوا خەوی لێ ناکەوێ، دکتور گوتی بە حەبی خەوهێن لاوازتر دەبێ، بڕیارماندا حەبێکی ڤیتامینی بە ڕەنگی حەبە والیۆمەکەی بدەینێ، ساڵێك ڤیتامینم دایە، و گوتم حەبی خەوە! زۆر باش خەوی لێدەکەوت و پەسەندی بوو، ساڵەو دوا گوتم: کاکە تۆ ساڵێکە تەرکی حەبی خەوت کردووە! خوا شوکر خەلاس بووی، چووبوو خۆی لە دوکتور تووڕەکردبوو کە تۆ و هەژار فێڵتان لێ کردووم، گەڕایەوە سەر والیومەکەی خۆی!

هێمن ویستی بچێتە بەغدا لای قاسملوو و هاوالانی، بارزانی گوتی: ئازادە بۆ کوێ بچێ، بەلام دەترسم دوور لە ئێوە خۆشی لێ ڕانەبرێ، هەر وەخت بێتەوە ئێمە حازرین بۆ خزمەتی، پارەیەکی بۆنارد و هێمن بەجێی هێشتین، ئەوەش شیاوی باسە جارێك کە من لە بێخۆلانەوە چووبوومە بەغدا، هێمن لە جێی من سەر بنکە ڕادەگەیشت، ڕۆژێك کارگەرەکان ببوە شەڕیان، سەفەر گونی مەلا سید ڕەحمانی بادابۆوە، شکات گەییووە مەکتەبی سیاسی، ناردبوویان هێمن چووبوو.

-کاکە تا تابلۆی چاپخانە لانەبەن و نەنوسن "خەساس خانە"من قسە ناکەم! لەو بە قوڕێ گیراوە، پیاو پیاو دەخەسێنێ!

ڕۆژێك ڕەمەزان مام هێمن لە هەولێرەوە بەرەو باڵەکایەتی دێت، لە ناو ماشیندا جغارەیەك دادەگیسێنێ، هەرچی دەماشینەکەدان –ڕانندەش دەگەڵ– بە گژیا دێن:

- پیرەمێرد پێت لەسەر لێوی قەبرە! لە خودا ناترسی بەو ڕەمەزانەتییە ڕۆژوو دەشکێنی؟

-بۆچی کاکە ئێوە پێتان وایە من کێم؟

-چوزانین؟ پیرەمێردێکی و بەڕۆژوو نیت.

-کاکە من فەلەم باوکی فەڕانسۆ حەریریم! کوڕم لە گەلالە حاکمە و دەچم سەری دەدەم!

-ئەی مامە دەبێ بمان بەخشی نەمانزانی!

هێمن دەیگوت ئەو جا جغارەیان بۆ دادەگیرسانم و دەیاندامێ! ئاویان بۆ دەهێنام نەوەك حاكمی كورم بزانێ و لێیان تورەبێ! فەرانسوا نەقڵەكەی بیستبۆوە و ببوە مایەی پێكەنین و ئێستاش هەر دەڵێ : "هێمنی باوكم!"

لەو ماوەیە كەلە بەغدا بووم دوكتور قاسملوو، مەلا عەبدوڵڵا حەییاكی و حەسەن ڕەستگار و مەلا ڕەسوول پێش نماز و مام هێمنم زۆر دەدی و هات و چۆمان زۆر بوو.

قەرار درا یادبودێكی حاجی قادری كۆیە بگیرێ. كرامە ڕاسپاردەی كۆڕ و چووم، وتارێكم خوێندەوە، مژدەم دانێ كە كۆڕ قەراری داوە كۆتەڵێكی نیوەلەش بۆ حاجی لە كۆیە دامەزرێنێ و ڕایانسپاردۆتە ئیتالیا، بەم زوانە دەگاتێ، بۆ ڕۆژی دامەزرانی كۆتەڵی حاجی من لە دەستا نەبووم، مام هێمن لە لایەن كۆڕەوە چووبوو، شیعرێكی هەرە باشی خوێندبۆوە.

(باسی وەختی پیری) شەوێكی كاك هێمنم میوان بوو، لە ناو قساندا گوتم: كاكە من و تۆ پیربووین، ڕەنگە بەرداوبەرد و ژیانی چیامان لە تاقەتدا نەمابێ. حەز دەكەم تۆ لە ئەندامەتی ئیفتخاری حیزب وازبێنی و بچی لە ماڵە خۆت ئەدەبیاتی كوردی بنوسی، هەموكەس حورمەتت دەگرێ قبوڵی نەكرد.

دوایی دەگەڵ غەنی بلووری و سیراج و چەندێكی تر لە حزب جوێ بوونەوە و بەر نەحلەت و جوێنی حیزب كەوتن و هێمنیان چەند ڕۆژێك لە چیا گل دایەوە و هاتەوە لە گوند بەوپەڕی پەرێشانی دەژیا.

هەم ترسی لە حیزبی دێموكرات، هەم ترس لە دەوڵەت، ئاخری چاری نا چار هاتە مەهاباد و خۆی دایە دەست دەوڵەت و بردیانە ورمێ و گۆڤاری سروەی بۆ دەنوسین.

(باسی مەرگی هێمن) چوار ژمارەو نیوی نووسی و سەرەنجام لە 1365/1/29 كە دەبێتە 1986/4/18 بە سەكتەی قەلبی مرد و بردیانە مەهاباد ناژتیان...

بەڕاستی بە مەرگی هێمن خۆم زۆر بەتەنیا هەست دەكەم، بەداخەوە من ماوم... لەم بەینەدا كا لە "ورمێ" بوو-جگە بەهۆی تەلەفون- چەند جارێكیش لە ورمێ دیتمەوە، تەنانەت جارێك پێكەوە چووینە "ڕاژان" ماڵە بەرزانی و سەرانی پارتی زۆریان حورمەت گرت و هیچ بە چاویاندا نەدایەوە كە ڕۆژگارێك زۆری خرا پەی بارزانی گوتبوو، تەنانەت پوڵیشیان دایە.

هێمن لە شیعری هەژار دا :

هێمن ئەو شاعرە سەربێ توکە
چی یە لێی نایە چ جوکەو نوکە؟

......

داوەتیم بیر دێنیتەوە زاواو بوك
وەك سەری هێمنی بۆر و بێ توك

.....

ئەوە چت کردووە هێمن بێ من؟
تیرو تانەت زۆرن لێمن پێمن

.....

<u>شینگێڕی</u>

شینی ((هەژار)) بۆ مەرگی ((هێمن))

کاك هێمن برای شیرینم — چاوان دەگێڕم ناتبینم
زل کوێران دەڵێن مردووە — کۆچی یەکجاریی کردووە!
دڵەی پڕ کڵۆڵی هەژارم — گیانی بێ ئۆقرە و قەرارم
بە مەرگی تۆ باوەڕناکا — چۆن بێ منی لە تۆیی خاکا؟
تۆیەك هۆگری منداڵیم — هاوشکڵی و هاوکرچ و کاڵیم
هەمدەمی دەمانی لاویم — تەواو کەری نا تەواویم
هاوئاهەنگ لەڕێی خەباتا — هاوبەش لەهات ونەهاتا
هەواڵ دڵداری کوردستان — هاو پێشمەرگەی زێد پەرستان
هاوسروودخوێن ،بۆ ئازادی — بۆ ڕزگاربوون لە بێدادی

هــاوسەنگەر دژی داگیــرکەر ناموٚی خوێنمژی سەرەخەر

هــاوقــەتار لــە دەربــەدەری بــە هــەژاری و خــاکەسەری

هــاوقەڵەم ،هاوبیر وهاوهەست هــاوزمان ،هاودڵ و هاودەست

هەریەکێك بوون ((هەژار هێمن)) منیش هەرتۆبووم ،تۆش هەرمن

رووحێك بوین دابەش لە دوو لەش دوولەشی ماندووی بەخت ڕەش

پــەیـمان بــوو بەجێم نەهێڵی ویــڵم نــەکەی لە شوێن خێڵی

بــاری خــەم وێکڕا هەڵبگرین دواجــاریــش پــێکەوە بمرین

تــۆی کوردی وا خاوەن بەڵێن چــی تۆی کردە پەیمان شکێن

گەوی بەین و بەقات هەڵبوارد خــۆت بــە ئاسودەیی ئەسپارد

لابــاری خــەم خواریت لادا ئــەویــشت بــە مل مندا دا

جــاڕز بووی لە دونیای بێفەر دونــیای پڕ لە دەزبڕی و گەڕ

دونــیای وڕوگــێژو کاسان گــەوهەر و ئــەمەك نەناسان

دونــیای بــازاڕی نــامەردان دونــیای خەم و کولّ و دەردان

خــەلەسی لــە دەم هار و مار تــەکــیەوە لەوژینی گــەمار

ژیــانی پــڕژانــی بیٚ دەرمان گــەیــشتییە هەواری هەرمان

بۆ ئەو کۆچەی بیٚ من کردت ئــەوبــەشە خۆشەی تۆبردت

زامــی گــیان ودڵ بــەسۆیە شیــن بــۆ خۆمە نەك بۆ تۆیە

خــۆزگــە بەر لە تۆ دەمردم تــۆ شیــوەنت بــۆ دەکردم

دوور لــە تۆ دڵگۆمی خوێنم بــە گــازەندەوە دەتــدوێنم

منیش وەك تۆ قەڵسم لەژیان (بۆچت جێهێشتم هێمن گیان)*

ئەم دێڕەی دوایی بە حیسابی ئە بجەدی دەبێتەساڵی وەفاتی **هێمن**(1365).